

ФЕОДОСІЙ ІВАНОВИЧ СТЕБЛІЙ: ЖИТТЯ, ПРИСВЯЧЕНЕ ІСТОРІЇ

Феодосій Іванович Стеблій родом із Брідщини, зі с. Суходоли теперішнього Бродівського р-ну Львівської обл. Народився 21 жовтня 1931 р., тож його дитинство припало на останні роки довоєнної Польщі. Зміна політичних режимів на західноукраїнських землях змушувала змінювати школи. До першого класу ходив ще в міжвоєнній Польській державі, а навчання у другому й третьому відбувалося вже в радянській школі (1939–1941). Четвертий клас – період німецької окупації.

П'ятий клас провчився у школі села Пониква при радянській владі. У шостому навчався там само, але закінчити його не вдалося, бо війна підійшла надто близько – через село проліг фронт. І нарешті 7–10 класи навчався в Ясенівській середній школі. Окрім здобування загальноосвітніх знань, виявляв хист до співу, музики, театрального мистецтва. Зокрема, був активним учасником вистав шкільного театру. У 1949 р. почав виступати з церковним хором. У хорі Ясенівської школи виконував Шевченків «Заповіт» на музику Михайла Вербицького. Спільно зі струнним оркестром концертував по різних селах.

Нелегкі, трагічні були ті роки в історії західноукраїнського села і всього українського народу. В 1940-х роках масові вивози селян у Сибір стали засобом тотального залякування суспільства. У 1948-му суходільців під конвоєм зігнали на збори, де проголосили, всупереч волі присутніх, створення колгоспу. Збройні акції УПА, діяльність у селі підпілля ОУН тривали кілька років. Попри підтримку переважної більшості суходільців підпілля (Феодосій, як і його шкільні товариші розклеювали летючки), відверті форми боротьби стали врешті-решт неможливими. Як видно з розповідей Феодосія Івановича Стеблія про його вчителів і наставників, українська школа в ті роки зберігала чимало зі сформованих впродовж попередньої доби традицій національно-освітнього руху. Багато вчителів прищеплювали учням любов до рідної землі, до її культури, зокрема пісні.

Після одержання шкільного атестата Ф. Стеблій скерували на курси вчителів 1–4 класів разом із групою випускників однієї з львівських шкіл. Аби не втрачати часу, юнак паралельно вступає на історичний факультет Львівського університету – на заочний відділ при додатковому наборі 1949 р. Завершивши курси, отримав призначення на педагогічну роботу в семирічну школу с. Раковець тодішнього Щирецького, а тепер Пустомитівського р-ну, де мав викладати історію. Там працював два роки

(1949–1951). Був викладачем різних предметів: крім історії, проводив уроки з хімії, природознавства й навіть фізкультури. Тут знову проявилась любов до мистецтва – з колегами організував драматичний гурток. Ставили п'єсу «Мартин Боруля», де Ф. Стеблій виконував ролі музиканта й писаря.

У тогочасні якраз почали створювати комсомольські організації. Розгублений під тиском таких обставин юнак поїхав за порадою додому, до батьків. На його схвильоване: «Мене тягнуть в комсомол! Що маю робити?», тато відповів: «Ми з мамою вже старші люди, нам уже нічого не страшно, а ти молодий, починаєш життя, дивись, якщо вже нема ради, то вступай в той комсомол, але єдине, що я тебе прошу: щоб проти Бога, проти церкви – ніколи». Син усе життя пам'ятав ті батькові слова.

Та не встиг він стати комсомольцем, як у селі створили партійну організацію. Вже й не їздив додому питати, лиш виконував батьківську настанову.

Успішно відбувши перший і другий курс заочних студій в університеті, перейшов на стаціонар. Це сталося за сприяння Якова Товстухи – відомого викладача, який попросив ректора Євгена Лазаренка перевести перспективного студента на денну форму. Попри наполегливе опанування фаху, Стеблій залишався активним у громадському житті: був керівником факультетського хору, редактором стінгазети факультету та членом його комсомольського бюро (відповідав за культуру). Після навчання одержав диплом з відзнакою.

Зацікавлення історією з'явилося ще в дитинстві. Коли був у четвертому класі, вчителька Євгенія Мазурик послала малого школяра до отця Івана Науміва: той, мовляв, має гарні книжечки й охоче даватиме їх читати. Це були книжки на історичну тематику (князі, козаки, Сагайдачний...). «Певно, тоді й зародилося оте перше зернятко подальшого інтересу до нашого минулого», – через роки зазначав Ф. Стеблій.

Далі, коли вчився на історичному факультеті, мав справу з фаховими викладачами. Володимир Горбатюк, якого потім не раз критикували за політичну заангажованість, подавав історію України добре. На кафедрі історії південних і західних слов'ян відбувалася спеціалізація, якою керував Дмитро Леонідович Похилевич – чудовий професор, а старший викладач Володимир Борис всіяко допомагав студентам.

У 1951 р. Феодосій Іванович одружився з учителькою Софією Миколаївною Сарабахною, батьківська хата якої в селі Вербіжі пізніше стала літньою оселею родини.

В аспірантуру вступив 1954 р. на кафедру історії СРСР за спеціалізацією «історія України». Його керівником був професор Григорій Гербільський, який запропонував тему для дослідження «Селянське питання в публіцистиці Галичини». Для належного заглиблення в цю тему треба було вивчити історію селянства, його становище, специфіку селянського руху. Тож майбутній учений пішов до історичного архіву, де опанував готику, почавши читати документи, друковані цим шрифтом (навіть тепер не так уже й багато науковців це вміють), і на основі відчитаних джерел написав кандидатську дисертацію.

Випускник аспірантури Ф. Стеблій був скерований на посаду викладача історії Комуністичної партії у Львівський політехнічний інститут. Проте така перспектива була йому зовсім не до душі. Несподівано проблему вирішив добрий знайомий – Володимир Грабовецький, який уже кілька років працював в Інституті суспільних наук (тепер – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ) і порадив подати

документи на конкурс молодшого наукового співробітника інституту. З 1957 р. Феодосій Іванович працює в Інституті українознавства.

Майже відразу директор, академік Іван Крип'якевич, поставив умову – обрати для дослідження якусь проблему радянської доби, оскільки установу (і Крип'якевича зокрема) критикували за недостатню увагу до тогочасних процесів. Так Феодосій Іванович став дослідником радянського періоду, зосередившись на історії вищої освіти в західних областях України. Опублікував декілька статей. Та невдовзі молодий учений повернувся до своєї попередньої проблематики – історії селянства. У 1961 р. в Інституті історії в Києві Ф. Стеблій успішно захистив дисертацію «Боротьба селян Східної Галичини проти феодального гніту в першій половині XIX ст.». Цього ж року її було опубліковано окремою монографією у видавництві Академії наук.

Оприлюднив низку наукових розвідок, допомагав у виданні «Історії селянства Української РСР» (1967), підготував збірник документів «Класова боротьба селянства Східної Галичини» (1974), долучився до едиції збірників «Селянський рух на Україні» у двох випусках (1978, 1985) та «Історії Української РСР» (1982–1983), став автором розділу в сучасному двотомнику «Історія українського селянства» (2006). Автор розділів монографії «Горжество історичної справедливості» (1968), яка, попри ідеологічну заангажованість, є цінним джерелом про минуле західноукраїнських земель.

Науково-організаційні справи і громадські доручення відривали від творчої праці, але вона для Ф. Стеблія залишалася основним сенсом життя. За словами самого Феодосія Івановича, остаточно визначитися в наукових зацікавленнях йому допомогли два ювілеї: 175-річчя від дня народження речника західноукраїнського національного відродження Маркіяна Шашкевича (1986) і 150-річчя виходу в світ знаменитої «Русалки Дністрової» (1987). Власне кажучи, він і був одним із організаторів широкого відзначення цих дат, яке стало можливим в умовах лібералізації політичного режиму. Пом'якшення цензурного контролю відкривало тоді шлях для об'єктивнішого висвітлення питань, у тлумаченні яких недовомки і «білі плями» були спричинені саме вимогами партійних ідеологів та підпорядкованої їм цензури. Свій ентузіазм дослідник передав і колегам з Інституту суспільних наук. Він сформував й очолив авторський колектив монографії «Руська трійця в історії суспільно-політичного руху і культури України» (1987; Ф. Стеблій – відповідальний редактор і співавтор), а також джерельне видання «Русалка Дністрова» (1989).

За час праці Феодосія Івановича в інституті директорами були Іван Крип'якевич, Мирослав Олексюк, Володимир Чугайов, Михайло Брик, Ярослав Ісаєвич, Микола Литвин, Ігор Соляр. За керівництва Чугайова і Брика був їхнім заступником. Загалом на посаді завідувача відділу історії України (тепер – нової історії України) пропрацював близько 40 років.

Перед виборами нового очільника інституту в 1989 р. Стеблієві першому запропонували взяти участь у конкурсі. Проте він ніколи не мав бажання очолювати установу й на запитання М. Брика з цього приводу відповів: «Ні-ні, не хочу. Мені достатньо вже більше 15 років бути заступником директора і псувати папери» (цілі шафи тоді містили стоси складених паперів, що їх потім вчений секретар інституту Василь Горинь здавав на макулатуру). Ф. Стеблій завідував відділом до 2013 р.

Із закордонними вченими й науковими осередками у Феодосія Івановича завжди були тривкі контакти. Він виступав із доповідями під час наукових конференцій у Новому Саді (1977), Пряшеві (1991), Відні (1992), Траттені (1992),

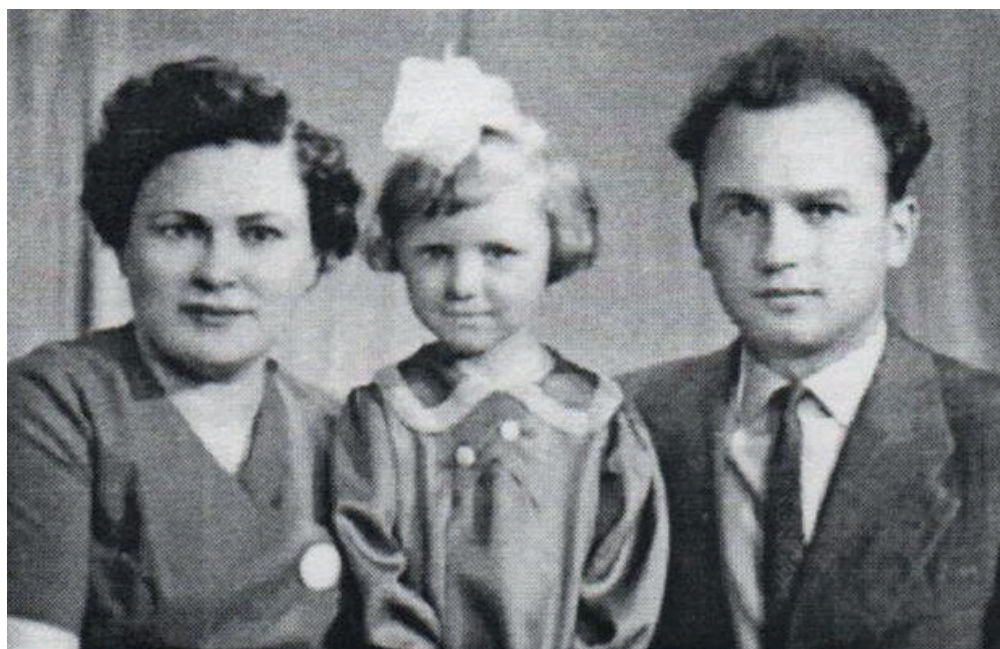
У дитячому садку (останній ряд, третій зліва). 1938 р.

Весілля Феодосія Стебля та Софії Сарабахи. 1951 р.

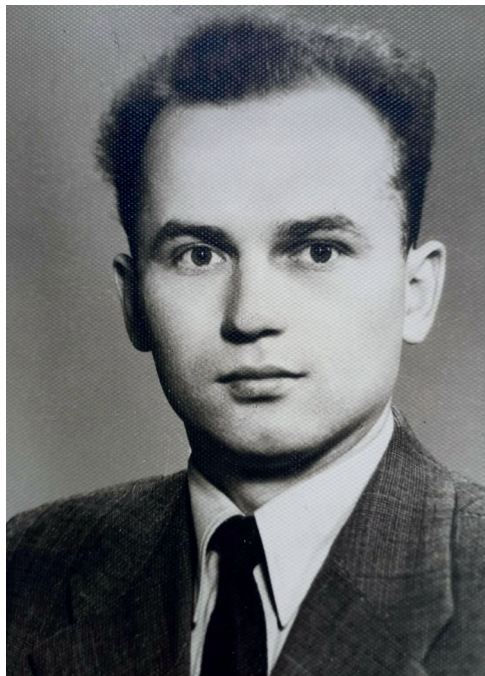
З дружиною Софією

З дружиною Софією та дочкою Галиною. 1960 р.

Дружина Софія

Феодосій Стеблій

Феодосій Стеблій (посередині)

Феодосій Іванович з дружиною

З колегами у відділі нової історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Зліва направо: Богдан Якимович, Остап Середа, Феодосій Стеблій, Ірина Орлевич, Володимир Пашук, Петро Шкраб'юк. 2001 р.

Феодосій Стеблій під час презентації нових видань із шашкевичезнавства. 2008 р.

Феодосій Стеблій

Із співробітниками відділу та Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, зліва направо: Наталя Колб, Ірина Орлевич, Володимир Пашук, Богдан Якимович, Леонтій Войтович, Феодосій Стеблій, сидить: Петро Шкраб'юк

Учасники шашкевичівського свята в селі Деревня Жовківського району Львівської області. Зліва направо: І. Дутковська, Василь Горинь, Галина Корнєєва, Феодосій Стеблій, Богдан Якимович, Микола Ільницький. 25 вересня 2011 р.

Конференція «Львівська Ставропігія та український Львів» (Львівський музей історії релігії). Зліва направо: Андрій Фелонюк, Ірина Замостяник, Феодосій Стеблій, Володимир Александрович, Ірина Орлевич, Олександр Седляр, Наталя Колб, Ірина Боцько. 2016 р.

Відділ нової історії України Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Зліва направо: Павло Артимішин, Марта Ониськів, Роман Голик, Ірина Орлевич, Феодосій Стеблій, Наталя Колб, Назар Кісь, Наталя Мисак, Володимир Пашук. 2021 р.

Міжнародна конференція «Релігійно-культурні процеси в країнах Центрально-східної Європи: випробування війною» (Львівський музей історії релігії). Зліва направо: Ганна Дидик-Меуш, Феодосій Стеблій, Наталя Колб, Артур Іжєвський, Ліліана Гентош, Оксана Гладій. 2018 р.

Із співробітницею Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України Людмилою Батрак

Із співробітницями відділу нової історії України Наталією Колб та Наталією Мисак

Із співробітницями відділу нової історії України Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Зліва на право: Марта Ониськів, Ірина Орлевич, Феодосій Стеблій, Наталія Колб, Наталія Мисак. 2021 р.

Перемишлі (1992, 1994, 2000, 2002), Кракові (1995), Щеціні (1998), Варшаві (2002), Вюрцбурзі (2002). У Будапешті провадив архівні пошуки документів про «Русалку Дністрову» (1984), до Франції їздив на екскурсію (1971).

У Львові спілкувався з іноземними колегами переважно на конференціях та на дружніх зустрічах в інституті, зосібна з Е. Деаком, Г. Витрженсом, А. Морічем (Австрія), Е. Нідергаузером (Угорщина), Н. Валашковою (Чехія), Ю. Бачею, Л. Гараксимом, В. Матулою, М. Мольнаром, М. Мушинкою (Словаччина), С. Заброварним, С. Козаком, Я. Козиком, В. Мокрим, С. Стемпенем (Польща), І. Бережницьким, М. Богачевською-Хом'як, Л. Винаром, Г. Грабовцем, Я. Пеленським, О. Прицаком, І.-П. Химкою (США), В. Веригною, М. Марунчаком, Я. Розумним (Канада), С. Саракманом (Великобританія) та ін.

Завдяки невтомній діяльності Феодосія Стеблія відділ нової історії України став головним осередком координування міжнародних досліджень з історичного шашкевичезнавства. В інституті діє позаструктурна Шашкевичівська комісія. Її члени – Феодосій Стеблій, Микола Ільницький, Василь Горинь, Петро Шкраб'юк, Богдан Якимович – упорядкували п'ять тематичних збірників «Шашкевичіана», видають «Бібліотеку Шашкевичіани». Феодосій Іванович виступив організатором Шашкевичівських читань у Львові (1991, 1994), Дрогобичі (1989), Івано-Франківську (1994), Бережанах і Бучачі (1998).

Постійна співпраця з різними науковими середовищами сприяла публікації результатів досліджень знаного історика у фахових виданнях за кордоном (у Польщі, Сербії, Словаччині, Угорщині, США).

Окрім уже названих книг, Ф. Стеблій брав участь у підготовці таких видань, як «Львів: історичні нариси» (1996), «Львівщина: історико-культурні та краєзнавчі нариси» (1998), «Броди і Брідщина» (1998), «Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві» (2001, 2016), «Предтеча “Руської Трійці”» (2003), «Історія Львова» (2007; відповідальний за другий том цього тритомника), «“Просвіта” – оберіг незалежності та соборності України» (2010), «Митрополит Михайло Левицький та його доба» (2010), «Галичина на перехрестях історії» (2011). Був також упорядником збірників «Маркіян Шашкевич – провісник незалежності соборної України» (2011), «Шашкевичіана Івана Крип'якевича» (2012), «З творчої спадщини композитора-піснетворця Ярослава Батенчука» (2015). Автор історико-культурного нарису «Шашкевичів край Золочівщина» (2007).

Із найновішого доробку варто згадати й упорядковану вченим збірку статей українських науковців «Тарас Шевченко і Галичина» (2014) та «Шевченкознавчі студії» – 13 праць Ф. Стеблія; збірник «Тарас Шевченко: галицький вимір» (2014), де історик є співавтором. А ще ж були й численні публікації в наукових збірниках та енциклопедичних виданнях про діячів Української Греко-Католицької Церкви – чотирьох митрополитів: Михайла Левицького, Спиридона Литвиновича, Антонія Ангеловича, Григорія Якимовича; двох єпископів: Івана Снігурського, Михайла Куземського; шістьох каноніків: Венедикта Левицького, Михайла Гарасевича, Григорія Гинилевича, Івана Лаврівського, Григорія Шашкевича, Івана Могильницького, і 23 священників, серед яких автор гімну України Михайло Вербицький, діячі «Руської трійці» Іван Вагилевич, Яків Головацький і Маркіян Шашкевич, автор «Слова перестороги» Василь Подолинський. Цей цикл доповнює книжка «Перемишль і Перемиська земля протягом віків», яка була впорядкована за участю Феодосія Стеблія і до якої ввійшли його статті про перемишльський культурно-освітній осередок (зокрема про видатних діячів Василя

Подолінського, Івана Карпинця, Михайла Вербицького і перемишльську Руську раду 1848 р.).

Феодосій Іванович – надзвичайно фаховий історик, вимогливий до себе та колег і водночас доброзичливий. Вмілий та досвідчений керівник, якому завжди вдавалося залагодити будь-які конфліктні ситуації, залишаючись при цьому спокійним і врівноваженим. Високий авторитет серед співробітників цього непересічного інтелектуала завжди спонукав їх до наукової роботи, саморозвитку та дисципліни.

*Ірина Орлевич
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львів*